

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 5 april 2017

Mål nr

T 1011-16

KLAGANDE

Länsförsäkringar Stockholm, 502002-6265

115 97 Stockholm

Ombud: Advokaterna JS och KB

MOTPART

Huddinge kommun, 212000-0068

141 85 Huddinge

Ombud: Jur.kand. BN

SAKEN

Tolkning av försäkringsavtal

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2016-01-29 i mål T 2077-14

_____

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Länsförsäkringar Stockholm ska ersätta Huddinge kommun för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 1 19 000 kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Länsförsäkringar Stockholm har yrkat att Högsta domstolen ogillar Huddinge kommuns talan, befriar Länsförsäkringar från skyldigheten att ersätta kommunen för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förpliktar kommunen att betala Länsförsäkringars rättegångskostnader i dessa instanser.

Kommunen har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Huddinge kommun hade under åren 2002–2009 en s.k. kommunförsäkring hos Länsförsäkringar Stockholm. I försäkringen ingick en ansvarsförsäkring som gällde för ”ansvarsskada som inträffar under den tid försäkringen är i kraft (försäkringstiden)”. Genom försäkringen åtog sig Länsförsäkringar att utreda om skadeståndsskyldighet förelåg för kommunen, att förhandla med den som krävde skadestånd, att föra kommunens talan vid rättegång, att betala eventuella rättegångskostnader och att betala det skadestånd som kommunen var skyldig att erlægga. Försäkringsavtalet innehöll bl.a.

villkor som begränsade kommunens möjligheter att på egen hand ingå i förhandlingar med den som krävde kommunen på skadestånd.

2. Mot kommunen riktades sedermera – såvitt nu är av intresse – två skadeståndsanspråk, i det följande betecknade som ”bygglovsärendet” och ”särskoleärendet”. Med hänvisning till ansvarsförsäkringen anmälde kommunen de båda skadeståndsanspråken till Länsförsäkringar.

3. I bygglovsärendet var omständigheterna följande. Kommunen hade i september 2008 beviljat bygglov för uppförande av en byggnad. Vid byggsamråd i oktober samma år antecknades att byggstart skulle ske snarast, och vid besiktning i oktober 2009 framkom att byggnaden var nästan färdigställd. I december samma år upphävde länsstyrelsen bygglovet, eftersom detta ansågs strida mot detaljplan. Länsstyrelsens beslut vann laga kraft i september 2012. Fastighetsägaren riktade därefter skadeståndsanspråk mot kommunen, motsvarande kostnaderna för uppförande och rivning av byggnaden.

4. I särskoleärendet hade kommunen hösten 2002 beslutat att placera en elev i särskola. Särskoleutbildningen påbörjades höstterminen 2005. År 2010 framkom det att särskoleplaceringen inte var motiverad. Eleven, som avslutade särskoleutbildningen år 2012, riktade därefter skadeståndsanspråk mot kommunen. Det begärda skadeståndet angavs motsvara bl.a. kostnaderna för studielån för kompletterande studier och, sedermera, inkomstförlust för försenat inträde på arbetsmarknaden.

5. Länsförsäkringar avböjde i båda fallen försäkringsskydd med hänvisning till att de påstådda skadorna hade inträffat efter försäkringstidens utgång. Kommunen väckte då talan mot Länsförsäkringar med yrkande om fastställelse av att Länsförsäkringar är skyldigt att uppfylla sina förpliktelser enligt försäkringsavtalet.

6. Tingsrätten bedömde att de påstådda skadorna hade inträffat efter försäkringstidens utgång och ogillade kommunens talan. Hovrätten har däremot funnit att skadorna inträffade under försäkringstiden och har fastställt att Länsförsäkringar är skyldigt att uppfylla sina förpliktelser enligt försäkringsavtalet med avseende på de båda ärendena.

Parternas inställning i målet

7. Parterna är överens om att de båda anspråk som har framställts mot kommunen avser ersättning för ren förmögenhetsskada och är av det slag som i och för sig omfattas av ansvarsförsäkringen. De är också överens om att den avgörande frågan för om anspråken omfattas av försäkringen är om de påstådda skadorna inträffade under försäkringstiden. De är emellertid oense om vad som i detta sammanhang avses med ”inträffar”.

8. I fråga om bygglovsärendet har kommunen gjort gällande att den skada som anspråket avser inträffade i samband med att byggnaden uppfördes. Kommunen har hänvisat till att det redan vid byggnationen uppstod en kostnad för fastighetsägaren, motsvarande utgiften för att uppföra byggnaden, eftersom denna från början saknade värde. Enligt kommunen omfattas även anspråket på ersättning för rivningskostnader av försäkringen, eftersom dessa kostnader var en oundviklig följd av omständigheter som hade inträffat under försäkringstiden. Länsförsäkringar har på sin sida hävdade att skadan inträffade när beslutet att upphäva bygglovets laga kraft, dvs. år 2012, eftersom det var först då som det stod klart att byggnaden måste rivas med ekonomisk skada som följd.

9. I särskoleärendet har kommunen gjort gällande att den påstådda skadan bestod i förlust av adekvat utbildning och inträffade allteftersom elevens placering i särskolan fortgick. Länsförsäkringar har på sin sida hävdade att skadan inträffade tidigast år 2012 när eleven beviljades studielån för att

komplettera sina studier alternativt när arbetsinkomst uteblev på grund av kompletterande studier.

Utgångspunkter vid bedömningen

10. Frågan i Högsta domstolen är hur det inledningsvis nämnda försäkringsvillkoret – att försäkringen täcker ansvarsskada som har inträffat under försäkringstiden – ska tillämpas i de aktuella fallen. Med ansvarsskada måste då förstås den skada som ligger till grund för anspråket mot kommunen. Det är således inträffandet av den påstådda skadan hos den skadelidande som är avgörande i det aktuella hänseendet.

11. Villkoret avser en ansvarsförsäkrings avgränsning i tiden. Ett sådant villkor kan utformas på det sätt som parterna anser vara mest ändamålsenligt; varken försäkringsavtalslagen eller annan lag reglerar frågan. I branschpraxis förekommer i huvudsak fyra olika modeller för villkorets utformning. Modellerna innebär att det som bestämmer om försäkringen omfattar en skada är när den skadegörande handling för vilken försäkringstagaren ansvarar företas ("orsaksprincipen"), när skadan inträffar hos den skadelidande ("inträffandep principen"), när skadan upptäcks hos den skadelidande ("upptäcktsprincipen") respektive när skadeståndskrav framställs mot försäkringstagaren ("claims made-principen"). (Se Jessica van der Sluijs, Försäkringsfall och täckningsprinciperna, Uppsatser om skadeståndsansvar och ansvarsförsäkring, 2012, s. 250 ff., Bertil Bengtsson m.fl., Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden, 2 uppl., 2013, s. 143 ff., jfr även Ivan Sørensen, Forsikringsret, 6. udg., København 2015, s. 184 ff. och Hans Jacob Bull, Forsikringsrett, Oslo 2008, s. 237 ff.)

12. När – såsom i detta fall – inträffandep principen ska tillämpas, uppkommer frågan när skadelidandens skada kan anses ha inträffat. Det har uttalats att en

sakskada inträffar när skadehändelsen äger rum och så länge skadeförloppet pågår, medan en personskada inträffar först när skadan ger sig tillkänna och medför sådana omständigheter som grundar rätt till skadestånd (se Bengtsson m.fl., a.a., s. 144 f. samt, såvitt gäller sakskada och sakförsäkring, NJA 1997 s. 832). Några motsvarande uttalanden om när en ren förmögenhetsskada inträffar synes inte ha gjorts.

13. Det står emellertid under alla förhållanden klart att ett uttryck som ”när skadan inträffar” kan ha olika innebörd i skilda sammanhang. I detta fall måste det tolkas i den kontext där det ingår, dvs. som en del av ett avtal om ansvarsförsäkring, och på ett sätt som kan antas bidra till att uppfylla syftet med försäkringsavtalet.

Allmänt om tolkning av försäkringsvillkor

14. Vid tolkningen av ett försäkringsvillkor av standardkaraktär ska hänsyn tas till ordalydelsen, villkorets syfte, försäkringens och kundkretsens art, traditioner i fråga om formulering, anslutning till lagens uttryckssätt och gängse praxis. Det ska också bedömas vad som sakligt sett är en förnuftig och rimlig reglering, där någon gång dispositiv rätt kan ge vägledning. Först om något resultat inte kan uppnås med hjälp av sådana kriterier, finns det anledning att falla tillbaka på andra, mera generella tolkningsprinciper. (Se NJA 2001 s. 750, NJA 2006 s. 53 och NJA 2013 s. 253.) Tolkningen av ordalydelsen får göras utifrån lydelsen av villkoret i objektiv mening och med utgångspunkt från textens normala språkliga betydelse. Vid tolkningen bör det aktuella villkoret läsas tillsammans med avtalets övriga villkor. En lämplig avvägning mellan eventuella motstående intressen kan också vara påkallad. (Jfr NJA 2007 s. 35.)

Ordalydelsen

15. Frågan blir då först om en ordalydelse av det nu aktuella slaget ("ansvarsskada som inträffar under den tid försäkringen är i kraft") kan ges någon särskild innebörd, när det som här är fråga om ren förmögenhetsskada.

16. En ren förmögenhetsskada är enligt 1 kap. 2 § skadeståndslagen en sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada. Skadan kan komma till uttryck i en värdeminskning, i en inkomstförlust eller i en utgift eller skuld utan motsvarande nytta för den skadelidande (jfr exempelvis Jan Hellner och Marcus Radetzki, Skadeståndsrätt, 9 uppl., 2010, s. 61). Det framstår mot den bakgrunden som naturligt att tolka ett försäkringsvillkor som anknyter till skadans "inträffande" på det sättet, att när det rör sig om en ren förmögenhetsskada så inträffar skadan när den skadegörande handlingen drabbar den skadelidandes ekonomiska ställning.

17. Också den tidpunkten kan emellertid vara svår att bestämma. Exempelvis är förekomsten av omständigheter som är ägnade att påverka värdet av viss egendom inte alltid omedelbart synbara. Det förhållandet att en ekonomisk skada faktiskt har uppkommit låter sig då bekräftas först i ett senare skede. I detta sammanhang är det emellertid naturligt att bedöma skadan som uppkommen vid den tidpunkt då de förmögenhetspåverkande omständigheterna är för handen, oavsett om dessa då är synbara för omvärlden. Att skadan upptäcks eller bekräftas eller preciseras till sitt belopp först senare bör alltså sakna betydelse för bedömningen av om den har inträffat.

18. Det har uttalats att ekonomiska nackdelar som är rent tillfälliga inte kan anses utgöra förmögenhetsskada. Om i det enskilda fallet det skulle förhålla sig så, kan detta synas tala för att en ren förmögenhetsskada inte ska anses ha uppkommit förrän det står klart att det rör sig om en definitiv ekonomisk

skada. Som nyss har konstaterats bör det emellertid – vad gäller tidpunkten för en skadas ”inträffande” – sakna betydelse när skadan upptäcks. Det bör då också sakna betydelse vid vilken tidpunkt som det går att verifiera att skadan är slutlig.

19. Det kan inträffa att en skada är en produkt av flera omständigheter. Om någon inrättar sig efter ett felaktigt myndighetsbeslut behöver detta inte ge upphov till någon skada, om beslutet sedan ändå blir bestående. Men om beslutet överklagas och upphävs får det anses vara det ursprungliga beslutet, inte upphävandebeslutet, som utgör den skadevållande handlingen. I denna situation kan man emellertid fråga sig om skadan har inträffat innan samtliga för skadans uppkomst och bestånd beroende faktorer föreligger, dvs. om den har uppkommit innan beslutet har upphävts. Den frågan har ett naturligt samband med frågan om när den mot skadan svarande skadeståndsskyldigheten uppkommer.

20. Utgångspunkten vad gäller fordringars uppkomst torde vara att en fordran anses uppkommen när det har etablerats en ovillkorlig betalningsskyldighet för gäldenären (se Stefan Lindskog, Preskription, 4 uppl., 2017, s. 413). Att en fordran, t.ex. en skadeståndsfordran, inte slutligt har uppkommit vid en kritisk tidpunkt hindrar emellertid inte att fordringen i en specifik tillämpningssituation ändå kan anses ha förelegat, om åtminstone viss eller vissa – om än inte alla – för fordringens uppkomst och slutliga tillblivelse nödvändiga omständigheter förelegat vid tidpunkten (se ”ProCell” NJA 2009 s. 291). Så anses t.ex. preskriptionsfristen för en fordran som grundas på flera rättsfakta vanligen löpa från det första av dessa (”det första rättsfaktumets princip”, se t.ex. Lindskog, a.a., s. 413).

21 Det beror alltså på den enskilda tillämpningssituationen om en skada, som är en följd av flera omständigheter, ska anses ha inträffat innan samtliga dessa omständigheter är för handen. Situationen är emellertid speciell när en

tillkommande omständighet utgör enbart en bekräftelse av en tidigare omständighet. Om ett senare upphävande av ett felaktigt myndighetsbeslut enbart bekräftar den ursprungliga felaktigheten, finns det knappast anledning att tillmäta upphävandet någon självständig betydelse vid bestämmande av tidpunkten för skadans inträffande. Det innebär bl.a. att om det först i efterhand, sedan det ursprungliga beslutet har upphävts, står klart att de utgifter som den enskilde har haft på grund av beslutet inte medfört någon nytta, så utesluter detta inte att skadan anses uppkommen redan vid tidpunkten för utgifterna.

22. Redan ordalydelsen av ett försäkringsvillkor av det aktuella slaget talar därför med viss styrka för att ”inträffandetidpunkten” ska förstås som den tidpunkt då de förmögenhetspåverkande omständigheterna har uppkommit, oavsett att skadan då ännu inte är synbar eller har kunnat värderas.

Branschedvänja m.m.

23. Av intresse i målet är givetvis också hur försäkringsvillkor av detta slag brukar tillämpas i praxis.

24. Högsta domstolen har inhämtat ett yttrande från branschorganisationen Svensk Försäkring. Varken Svensk Försäkrings yttrande, de i målet ingivna rättsutlåtandena eller det övriga material som har getts in i målet tyder emellertid på att det finns någon entydig svensk branschedvänja som gäller tillämpningen av denna typ av försäkringsvillkor.

Villkorets syfte

25. Vid tolkningen av försäkringsvillkor måste hänsyn också tas till vad som får antas vara villkorets syfte, varvid det får förutsättas att båda parter har velat åstadkomma en för dem rimlig och ändamålsenlig reglering.

26. Försäkringsvillkoret avser en ansvarsförsäkring. Försäkringsgivarens skyldigheter inskränker sig vid en försäkring av detta slag inte till att betala ut ersättning till försäkringstagaren. På försäkringsgivaren ankommer också att ta hand om hela skaderegleringsprocessen gentemot skadelidande som kräver ersättning. Det talar för att försäkringen bör kunna aktiveras så snart det föreligger omständigheter som tyder på att en skadereglering kommer att bli nödvändig. Det gäller särskilt om – såsom i detta fall – försäkringsavtalet innehåller bestämmelser som begränsar försäkringstagarens möjligheter att själv vidta skadereglerande åtgärder. Det finns därför goda sakliga skäl för att en skada ska anses inträffad så snart skadeförloppet har nått så långt att försäkringstagaren har ett behov av försäkringsbolagets bistånd. Att någon skada då ännu inte har kunnat bekräftas eller värderas bör alltså sakna betydelse.

27. En tolkning som innebär att skadan anses inträffa först när den har blivit synbar eller kan värderas får särskilda effekter om det i slutet av en försäkringstid framkommer misstankar om en ännu inte bekräftad eller värderad skada. Ansvar för skadan ska, med denna tolkning, bäras av den försäkringsgivare som med samma villkorsreglering meddelar försäkring för den efterföljande försäkringstiden. Det är uppenbart att det i den situationen kan uppkomma svårigheter för försäkringstagaren att teckna en ny försäkring, i synnerhet som försäkringsvillkor vanligen ålägger försäkringstagaren en skyldighet att lämna upplysningar om förhållanden som kan ha betydelse för om försäkring ska meddelas. I belysning av detta framstår en tolkning enligt vilken inträffandetidpunkten förläggs till ett tidigt skede av skadeförloppet som mest ändamålsenlig.

28. Det finns i och för sig även ändamålsskäl som talar emot den tolkning som kommunen gör gällande i målet. Eftersom en sådan tolkning medför att en försäkringsgivare svarar även för skador som blir synbara först efter försäkringstidens slut, tvingas denne att räkna med en längre s.k. svans av gamla

försäkringsförpliktelser. Den exakta tidpunkten för skadans inträffande kan också, med kommunens tolkning, bli något svårare att bestämma än om skadan skulle anses inträffa först när den blir synbar eller kan värderas. Och för försäkringstagaren kan det i ett enskilt fall vara en nackdel att inte kunna åberopa en ny försäkring som gäller vid den tidpunkt då skadan bekräftas och kan värderas. Det framstår likväl som mest ändamålsenligt att en ren förmögenhetsskada ska anses ha inträffat så snart den skadegörande handlingen drabbar den skadelidandes ekonomiska ställning.

Bedömningen i bygglovsärendet

29. Den påstådda skadan i bygglovsärendet har sin orsak i kommunens – som det senare visade sig oriktiga – beslut att bevilja bygglov. Fastighetsägaren inrättade sig efter beslutet.

30. Byggnationen innebar att fastighetsägaren förbrukade medel för att uppföra en byggnad som – får det antas – senare måste rivas. Den gav därmed upphov till en ekonomisk skada för fastighetsägaren. Visserligen stod det först senare klart att det var fråga om en skada och att denna var slutlig. Såsom det aktuella försäkringsvillkoret måste förstås hindrar emellertid det förhållandet att skadan upptäcktes och bekräftades först i ett senare skede inte att den inträffade redan vid byggnationen och alltså under försäkringstiden.

31. De utgifter för rivning som fastighetsägaren har begärt ersättning för ligger i och för sig i tiden efter försäkringstiden. De framstår emellertid som en oundviklig följd av och därmed som ett led i det skadeförlopp som började under försäkringstiden. Också i den delen får därför den påstådda skadan anses hänförlig till försäkringstiden.

Bedömningen i särskoleärendet

32. Den påstådda skadan i särskoleärendet uppkom som en följd av kommunens beslut att placera eleven i särskola. Även om eleven har beräknat sin skada med hänvisning till senare studielån och förlorad arbetsinkomst får, såsom kommunen har gjort gällande, den egentliga skadan anses utgöra förlorad adekvat utbildning under åren 2005–2012. Även en sådan skada är i grunden av ekonomisk art och kan därmed föranleda ersättning för ren förmögenhetsskada.

33. Skadan får anses ha uppkommit fortlöpande, allteftersom eleven var placerad i särskola. Det förhållandet att de omständigheter som gav upphov till skadan upptäcktes först i ett senare skede – genom att det år 2010 konstaterades att eleven inte borde vara placerad i särskola – saknar betydelse. Det saknar också betydelse att skadan sedermera har värderats med hjälp av faktorer som hänför sig till år 2012 och senare.

34. Den del av skadan som avser förlorad utbildning under åren 2010–2012 har i och för sig inträffat efter försäkringstidens utgång. I den delen framstår emellertid skadan som en oundviklig fortsättning på ett redan under försäkringstiden inlett skadeförlopp, vilket – såvitt kan bedömas – kommunen inte har kunnat påverka. Även denna del av skadan bör därför anses omfattad av Länsförsäkringars åtagande enligt försäkringen.

Slutsatser

35. Vad som nu har sagts innebär att båda de i målet aktuella skadorna omfattas av Länsförsäkringars åtagande enligt försäkringen. Hovrättens domslut ska följaktligen fastställas.

36. Vid denna utgång är Länsförsäkringar skyldigt att ersätta kommunen för rättegångskostnaden i Högsta domstolen. Yrkat belopp är skäligt.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Ann-Christine Lindeblad, Johnny Herre, Sten Andersson (referent) och Mari Heidenborg
Föredragande justitiesekreterare: Fredrik Blommé